

Radikal Demokrasi Projesi ve Müzakereci Demokrasi

Sezal ÇINAR ÖZKAN*

Özet

Modern siyasal kimliğin girdiği kriz, modern siyaseti de krize sokmuş, siyasal meşruluğa karşı çözüm önerilerinden ikisi Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun "agonistik radikal demokrasi projesi" ve Jürgen Habermas'ın müzakereci demokrasi temelinde "İletişimsel Eylem Teorisi" olmuştur. Mouffe ve Laclau'nun Radikal Demokrasi Projesi'nin felsefi zemini post-yapısalcılığın kararverilemezlik evreniyken, kavramları agonizma, kimlik/fark, hegemonyadır. Habermas'ın müzakereci demokrasi modeli ise siyasal özneleri rasyonel bir zeminde müzakere yoluyla uzlaşmaya ulaştıracak "iletişimsel eylem kuramı"nı önermektedir. Bu çalışmada siyasal meşruluk krizine çözüm olabilirliği bakımından Radikal Demokrasi Projesi ve Müzakereci Demokrasi modeli incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Radikal Demokrasi, Laclau, Mouffe, Agonizma, Hegemonya, Müzakereci Demokrasi, Habermas

The Project of Radical Democracy and Negotiant Democracy

Abstract

The crisis faced by the modern political identity introduced modern politics to a crisis as well. Two suggestions to solve the problematic of politic legitimacy have been Chantal Mouffe and Ernesto Laclau's "agonistic radical democracy project" and Jürgen Habermas' "theory of communicative action" on the basis of negotiant democracy. Mouffe and Laclau's Radical Democracy Project's philosophical ground is the universe of undecidability of post-structuralism whilst its concepts are agonism, identity/difference, hegemony. Habermas' negotiant democracy model, on the other hand, suggests "the theory of communicative action" which will lead political subjects to reconciliation by means of negotiation on a rational ground. This study will analyze the Radical Democracy Project as a potential solution to the crisis of political legitimacy and the model of Negotiant Democracy.

Key words: Radical Democracy, Laclau, Mouffe, Agonistic, Hegemony, Negotiant Democracy, Habermas

* Dr., Danıştay Tetkik Hakimi

1. GİRİŞ

Batı Avrupa'da yaşanan aydınlanma devrimler ve çeşitli siyasal hareketlerle modern dönemlerde demokrasiyi Devlet'in tek rasyonel biçimi haline getirmiştir. Bu dönemin temel kavramları rasyonellik, aklın egemenliği, evrensel doğruluk, nedensellik, bilimsellik, pozitivism, ulus devlet, hukuk devleti olmuştur.

Küreselleşme olgusu ile modern felsefe ve kurumlarını eleştiren yeni bir döneme geçilmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojideki hızlı değişim kültürel alanı da dönüştürmüştür. Kültürel alanda artık evrensel ve bütüncü söylemler terk edilmiş parçalanma ve belirlenemezlik öne çıkarılmış heterojenlik ve farklılığın özgürleştirici olduğu savunulmaya başlanmıştır.

Ekonomik, sosyal, ve kültürel alanlarda yerleşmiş yargıların ve kurumsal yapıların ülkelerin sınırlarını aşarak dünyaya yayılması evrenselleşmeyi getirirken, diğer taraftan da kimliklerin öne çıkmasına neden olmuştur. Evrenselleştirme eğilimi küresel ve yerel arasında organik bağ nedeniyle evrenselleştirme bünyesine katılacak "öteki"ni gerektirmiştir.

Modern dönemlere ait kimlik, vatandaşlık temelli ve alt ayırım olarak işçi-burjuva şeklindeyken, toplumsal hayatın çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması eski klasik ayırımları yetersiz kılmış değişik ve çeşitli kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ulus-devletin rolünün giderek sınırlanması ve sadece sınırlar içindeki güvenlikten ve asayişten sorumlu hale gelmesi, çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler ve hükümet dışı örgütlerin politika belirlemedeki fonksiyonlarının artması ile vatandaşın temsilcisi olan ulusal meclisler pek çok konuda işlevsiz kalmıştır. Modern vatandaşlık, belirleyiciliği iyice artmış olan yeni küresel güçlerin denetlenmesini sağlayacak olanaklara sahip değildir. Modern ulus devlet yapılanmasının siyasal temsil edilebilirlikte yeni dünya düzeni karşısındaki yetersizliği bireyleri vatandaşlık dışındaki diğer aidiyetlere itmiş, modern vatandaşlığın krizi eski bütüncül kimliğin yerini öznel-tikel faillere bırakmasına neden olmuştur. Modern siyasal kimliğin girdiği kriz modern siyasetin krizi anlamına da gelmektedir.

Öte yandan bilimde ve felsefede gerçeklik anlayışı değişikliğe uğramıştır. Bu siyasette meşrulaştırma temelini de değişikliğe uğraması anlamına gelmektedir.

Siyasal meşruluğa karşı çözüm önerileri John Rawls ve Jürgen Habermas gibi liberaller tarafından "müzakereci demokrasi" ile, Alastair McIntyre, Richard Taylor, Micheal Sandel ve Benjamin Walzer gibi toplulukcular tarafından "cemaatçi yaklaşım" ile ve Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau tarafından da "agonistik radikal demokrasi projesi" ile aşılmaya çalışılmıştır.

Modern liberal yaklaşımdaki evrenselleştirme ve tekipleştirme eksenini kimlik ve fark eksenine dönüştürmede "cemaatçi yaklaşım" başarısız kalacaktır. Bir toplumsal "iyi" etrafında kurulacak olan toplum, aynı sakinleri bu kez topluluk bazında ortaya çıkaracaktır.

Mouffe ve Laclau'nun önerisi "agonistik radikal demokrasi projesi"dir. 20. yüzyılın sonunda, Marksizmin başarısızlığı ile Liberal demokratik model bir taraftan

tek geçerli model olarak kabul edilirken diğer taraftan yukarıda kısaca anılan yeterlilikleri taşıması Mouffe ve Laclau'yu Marksizmin günümüz şartlarına göre yeniden gözden geçirilmesini öneren "Hegemonya ve Sosyalist Strateji"yi yazmalarına neden olmuştur. Burada kavramsal temelleri atılan Agonistik Demokrasi anlayışına göre, eski ikili sınıf çatışması temelli ayırım yerini, yine çatışan çıkarlara sahip, ancak yeni dünya düzeni gereği eklemlemeleri sürekli değişime açık çoğul kimliklerin hegemonik mücadelesine bırakacaktır.

Müzakereci demokrasi modeli kapsamında Rawls, siyasal uzlaşma ile belirlenecek adalet ilkeleri ile toplumsalın kurulabileceğini savunmaktadır. Habermas ise İletişimsel Eylem Kuramı ile rasyonellik şartına bağlı, her açıdan eşit koşullarda kamusal alanda yapılacak tartışım ile sağlanacak konsensus ile siyasal meşruiyetin sağlanabileceği görüşündedir.

Bu çalışmada liberal demokratik toplum düzeninde ortaya çıkan siyasal meşruluk problemine çözüm önerisi olarak Mouffe ve Laclau'nun Radikal Demokrasi Projesi ile Habermas'ın İletişimsel Eylem Teorisi incelenecektir.

2. RADİKAL DEMOKRASİ PROJESİ'NİN FELSEFİ TEMELİ; MEŞRULUKTA ÖZCÜ TEMELLENDİRMELERİN TERKİ

Meşruluk problemi "en yüksek iyi"nin ne olduğundan, "hangi tür eylemin tercih edilmesi" gerektiğinden, siyasal meşruiyete dek uzatılabilir. Meşruluk haklılığa ilişkin bir inançtır. Meşruluk kaynağı modern öncesinde Tanrı iken, modern çağlarda sekülerleşme, rasyonelleşme, metafizik temellerden uzaklaşma isteği nedeniyle meşruluk kaynağı insana taşınmıştır. Modernlik Tanrının ölümü ve onun yerine özgür insan öznenin geçmesi ile sloganlaştırılmıştır.

Postmodern eleştiriye göre modern dünyada meşruluk kaynağı olarak kabul edilen rasyonel akıl, insanın Tanrı'nın yerini aldığı yeni bir özcülük biçimidir. Buna göre özcülük karşılaştırma mantığı üzerinden işler; ikili hiyerarşiler inşa edilmekte, biri diğeri karşısında ikincil kılınarak böylece diğer kavramın iktidarı sağlanmaktadır. İyi'nin kötü karşısındaki iktidarı, normalin anormal karşısındaki iktidarı, heteroseksülin homoseksüel karşısındaki iktidarı gibi.¹ Bu karşılaştırma işleminde kavram çiftlerinden biri istenmiyor gibi görünse de aslında iktidarın devamı için her kavram diğer çiftine muhtaçtır. Aynı nedenden dolayı insan Tanrı olmaksızın iktidar ve meşruluk sahibi olamayacaktır. İktidarın yeri değişmiştir, ancak hareket edilen zemin yine Tanrı'nın varlığına bağlı bir metafiziksel zemin olarak kalmıştır.

Bu bir "öz" kavramına bağlı olmanın sonucudur. Modern iktidar özcü kimlikler aracılığı ile işlemektedir. Özcülük anlayışı öylesine yerleşik ve öylesine kaçınılması zor bir tuzaktır ki, buna karşı çeşitli direniş biçimleri bile her zaman için başka türden bir özcülüğe dönüşmektedir. Bu anlamda postmodern felsefe ve yapı-çözümçü yaklaşım, meşruluk için hem hiçbir temel bulunamayacağını göstermekte hem de tam bir reddedişin sonuçlarına işaret etmektedir.

1 Newman, Soul, (2001), "Bakonin'den Lacan'a", Ayrıntı Yay, İstanbul,s:25

Bu reddedişin sonucu Derrida'nin gösterdiği gibi bir kararverilemezliktir. Laclau ve Mouffe'ya göre, kararverilemezlik kavramı bertaraf edilebilir nitelikte değildir. Derrida'ya göre bir alternatif lehine olan bir karar daima bir diğerinin zararına olduğundan hiçbir zaman iyi bir seçim yapıldığına dair tam anlamıyla bir tatmine ulaşılması imkansızdır. Mouffe ve Laclau bu yönüyle, yapı-çözümün hiper politize edici olduğunu söyler. Politizasyon hiçbir zaman sona ermez. Çünkü karşılaştırılmazlık kararda ikamet etmeye devam eder. Her kararda ikamet eden bu kararverilemezlik halinden dolayı siyaseti özcü perspektiften düşünmek demokratik bir tavır olmamakta, konumlanılan özcü perspektifin diğer konumlara iktidarı söz konusu olmaktadır.²

Ancak, özcü/evrensel bir zeminin imkansızlığı ve antidemokratikliği ona duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaz.³ Evrenselin/özün kendine ait somut bir içeriği yoktur. Ama evrensel/öz sınırsız sayıda, uzayıp giden bir eşdeğer talepler zincirine bağlı olarak, bu zincir nedeniyle, sürekli uzaklaşan bir ufuk olarak vardır.⁴

Bu durumda, Laclau ve Mouffe'ye göre demokratik politikanın esas sorusu iktidarın nasıl bertaraf edilmesi değil, demokratik değerlere uygun iktidar biçimlerinin nasıl kurulabileceği olmalıdır. Laclau ve Mouffe'ye göre demokratik politika anti-özcü bir perspektiften düşünüldüğünde, demokrasinin var olması için hiçbir toplumsal failin toplum kuruluşunda hakimiyet iddiasında bulunmaması gerekmektedir.⁵

Laclau ve Mouffe'ye göre evrensel, tikelle kıyaslanamaz, ancak tikellik olmadan da evrensellik varolamaz. Bu paradoks çözülemez bir paradokstur. Bu çözümsüzlük ise demokrasinin ön şartıdır. Paradoksun çözümü olduğunu iddia etmek, bedenler arasında evrenselin gerçek bedeni olmaya layık, ayrıcalıklı tikel bir bedenin var olduğu iddiasında olmak demektir. Ancak böyle bir durumda evrensel, olması gereken ve zorunlu yerini bulmuş olacağından demokrasi de imkansızlaşmış olacaktır. Laclau ve Mouffe demokrasinin mümkünüğünü evrenselin zorunlu hiçbir bedeni ve zorunlu hiçbir içeriği bulunmamasına bağlar. Farklı gruplar kendi tikelciliklerine geçici de olsa evrensel bir temsil işlevini yüklemek yarışacaklardır.⁶

Laclau ve Mouffe evrensel ilkelerin formüle edilmesinde de örtük bir paradoks olduğunu ifade eder. Çünkü bu tür ilkelerin hepsi kendilerini istisnasız bir şekilde geçerli ifadeler olarak sunmaktadır. Bunlar, ilke olarak evrensel geçerliliğe sahip bir ilke olarak formüle edilmek zorunda olacak ancak her zaman bu evrensel geçerliliğin istisnaları olacaktır. Gerçekte ise bu paradoks evrenselliğin, kendine ait, mantıksal sonuçları analitik olarak çıkarsanabilir bir içeriği olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Laclau ve Mouffe'ye göre evrenselin gerçek işlevi söylemsel olarak bir eşdeğersel etkiler zincirini mümkün kılmak olmalıdır.⁷

2 Mouffe, Chantal (2000) "Demokratik Paradoks", Epos Yay, Ankara, s:137

3 Laclau, Ernesto, (2003), "Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme", Birikim yay, İstanbul, s:38

4 age, s:92

5 age, s:32

6 age, s:93

7 age, s:34

Mouffe'e göre özcülüğün ve evrenselliğin eleştiriliyor olması, modernin tamamıyla reddi anlamına gelmez. Modern kavramlarının eleştirilmesi, modernitenin herkes için eşitlik ve özgürlük sağlama başarısı olan siyasal projesini ortadan kaldırılması gerektiği anlamına gelmez.⁸

Laclau ve Mouffe bunu Derrida'nın The Politics of Friendship'deki gerçek dostluk kavramı üzerinden açıklar. Buna göre, Derrida için gerçek dostluk ulaşılamaz –varlığı kendini yıkmaktadır- bir kavram olsa da, ona ulaşma çabası asla son bulmamalıdır.⁹ Tıpkı bunun gibi Laclau ve Mouffe için Modernin sunduğu özgürlük ve demokrasi kavramları yapı-çözümün gösterdiği üzere, ulaşılmaması imkansız kavramlar olsa da bu kavramlara ulaşma çabası sona ermemelidir.

Laclau ve Mouffe, modernin kesinliklerine, meta-anlatılarına, evrenselciliğine ve rasyonel özne/birey anlayışına yönelen yapı-çözümçü eleştiriye, radikal demokratik bir toplum stratejisi için araç olarak görmüşler ve kullanmışlardır. Modernin eşitlik, özgürlük gibi politik değerlerine sahip çıkarken, yapı-çözümçü eleştiriye, modernitenin devrimini izleme ve derinleştirme görevi biçtiği radikal stratejiler için büyük bir olanak olarak görmüşlerdir.¹⁰

Laclau ve Mouffe'nin amacı hem özcülük tuzağına düşmeyerek hem de herşeyi reddin sonuçlarından kaçınarak iktidarın yeri için meşru bir temelde bir siyasetin yapılabilirliği konusunda yol göstermektir. Argümanlarını ayrıntılı olarak gelecek kısımlarda inceleyeceğiz olduğumuz Laclau ve Mouffe'nun Radikal Demokrasi Projesi modern liberal demokrasi idealine sahip çıkan, aynı zamanda onu özcü bir nitelikten kurtarıp genişletmek arzusunda olan, iktidarın yeri için rasyonalite ya da başka bir kavram önerisinde bulunmayan, antagonizmanın kaçınılmazlığına yaptığı vurgu sonucunda Marksizmden ödünç aldığı hegemonya kavramını sınıf bağlamından fark bağlamına taşıyan eklektik bir yapıya sahip bir projedir. Bulduğumuz tarihsel konjektürde yaşanmakta olan ulus-devletin iktidar zaafı ile küreselleşmenin ve teknolojik/iletişimsel gelişmelerin ortaya çıkardığı çeşitli görünümeler karşısında sağ görüşün derinleşmesi ve sol görüşün tıkanmışlığına çözüm olarak ortaya çıkarılmış olmasıyla olduğu kadar beslendiği felsefi argümanlarla da dikkate değer bulunmalıdır.

3. RADİKAL DEMOKRASİ PROJESİ'NİN KAVRAMLARI

Laclau ve Mouffe'nin radikal demokrasi projesinin ortaya çıktığı ilk yer „Hegemonya ve Sosyalist Strateji“dir. Kendilerini Marsist olarak tanımlayan Laclau ve Mouffe bu kitapta Marksist teoriyi çağdaş sorunlar ışığında yeniden okumayı dener.¹¹ Laclau ve Mouffe'ye göre sol neo-liberalizmi biraz daha insani bir biçimde uy-

8 Mouffe, Chantal,(2000a),çev:Mehmet Küçük, “Radikal Demokrasi: Modern mi, Postmodern mi”, Modernite Versus Postmodernite içinde, s:297-314,Vadi Yay, Ankara, s:301

9 Mouffe, (2000), s:139

10 age, s:314

11 Laclau,Ernesto-Mouffe,Chantal, (2008), “Hegemonya ve Sosyalist Strateji”, (Çev.Ahmet Kardam,Doğan Şahiner),Birikim Yayınları, İstanbul, s:29

gulamaya çalışmayı bırakmalı ve inandırıcı bir alternatif geliştirmeye başlamalıdır. Yeni siyasal sınırlar çizilmeli ve farklılıklar tam olarak tanımlanmalıdır.¹²

Marksizmi yeniden okuma teorinin kavramlarının yapı-bozuma uğratılmasını da beraberinde getirmiştir. Laclau ve Mouffe'ye göre bir çok toplumsal antagonizma ve çağdaş toplumların anlaşılması için hayati önem taşıyan bir çok mesele, Marksizm dışı söylem alanlarına aittir. Bu sebeple Marksist kategorilerle kavranamaz. Marksist kategoriler Hegelcilik ve Naturalizm yeni küresel dünyayı kavramaya yeterli değildir.¹³

a) Agonizma

Agonizma kavramı projenin önemli dayanaklarından biridir. Bu dayanağın alt yapısı öznenin söylem alanında dil yolu ile kurulduğunu ifade eden postyapısalcı felsefe tarafından inşa edilmiştir. Buna göre bir simgesel düzene kısmi ve eğretilmeli katılım olarak özne dil yoluyla kuruluyorsa, bu düzenin her sorgulanışının bir kimlik bunalımına yol açması kaçınılmazdır. Ama bir taraftan da, bu iflas deneyimi değişik bir ontolojik düzene, farklılıkların ötesindeki bir şeye bir geçiş anlamına gelemez. Çünkü hiçbir öte mevcut değildir. İşte bu nedenle toplumsalın sınırlanması, onu bozan, tam bir varoluş oluşturma niyetini ortadan kaldıran bir şey olarak, toplumsalın kendisinin içinde verili olmalıdır. Toplumun hiçbir zaman toplum olmayı tam olarak başaramaması; onun kendisini nesnel bir gerçeklik olarak kurmasının önüne geçtiğinden sonuç olarak agonizma kaçınılmazdır.¹⁴

Yaşadığımız çağda kimlikler giderek çoğullaşmakta ve çeşitlenmektedir. Buna göre, yeni çoğulcu toplum yapısına uygun demokrasi anlayışının bütünleştirici olmaktan çok, farklı kimlik konumları arasındaki ilişkiyi düzenleyici olması gerekmektedir. Bu farklı kimlikleri ortak bir noktada uzlaştırabilecek ortak bir söylem olmayacağı için, farklı düşünelere dair her uzlaştırma aslında tanım gereği dışlayıcı olacak ve eksik kalacaktır. Artık çeşitli ilişki alanları agonist bir yapı sergilemektedir. Laclau ve Mouffe agonizmayı insan ilişkilerinin doğasında bulunan pek çok değişik form alabilen ve farklı toplumsal ilişki tiplerinde ortaya çıkan farklılık olarak tanımlamışlardır. Post-modern toplumun değerler çoğulculuğu karşısında, çatışmaya rasyonel herhangi bir çözüm bulunmaması agonizmanın nedeni olmuştur.¹⁵

Demokrasi için uzlaşma değil çatışmanın önemli olduğunu vurgulayan Mouffe, bu noktada antagonizma ve agonizma ayrımının önemine dikkati çeker. Buna göre, antagonizma, hasımlar arasındaki mücadele agonizma ise zıt görüşlüler arasındaki mücadeledir.¹⁶

Mouffe'ye göre politik olan ile, insan ilişkilerinin doğasında bulunan antagonizma –boyutu ifade edilmektedir. Politika insanların bir arada var oluşunu organize

12 age, s:21

13 age, s:10-13

14 age, s:203

15 Mouffe, (2000), s:106

16 Mouffe, Chantal, (1999), "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism", Social Research, Fall:2-7, s:16

etmeye çalışan pratikler, söylemler ve kurumlar topluluğudur. Bu anlamda politika düşmanlığın ehlileştirilmesi ve insanlar arasındaki ilişkilerde mevcut olan potansiyel antagonizmanın daha az tehlikeli hale getirilmesine çalışmaktan ibarettir. Buna göre demokratik politikanın merkezi sorusu; „biz/onlar ayrımının, çoğulcu demokrasi ile uyumlu bir şekilde nasıl yapılacağı“ olmalıdır. Mouffe için bu sorunun cevabı demokratik politikayı, onları bir düşman olarak değil, bir hasım olarak, yani fikirleriyle çarpıştığımız ama fikirleri savunma hakkını sorgulamadığımız biri olarak anlaşılacak şekilde kurmakta saklıdır.¹⁷ Hasım kategorisi antagonizmayı ortadan kaldırmaya da hasım artık düşman değildir. Yalnızca liberal demokrasinin etik-politik ilkelerine -özgürlük ve eşitlik- ortak bir bağlılık nedeniyle ortak bir zemin paylaşılan meşru bir düşmandır.¹⁸

Hasım kategorisinin sunulması, antagonizma nosyonunun kompleks hale getirilmesini ve onun bürebileceği iki farklı biçim -antagonizma ve çekişme- arasındaki mücadele iken çekişme hasımlar arasındaki mücadeledir. Bu nedenle, sorunumuzu, çekişmeci çoğulculuk perspektifinden tasavvur ettiğimizde, demokratik politikanın amacının, antagonizmayı çekişmeye dönüştürmek olduğunu söyleyerek yeniden formüle edebiliriz.¹⁹

Antagonistik çoğulculuk tezine göre, antagonistik karşılaşma demokrasiyi tehlikeye atmak bir yana, demokrasinin varlık koşuludur. Buna göre radikal demokrasi projesinin amacı zaten var olan antagonizmayı agonizmaya dönüştürmek olarak düşünülebilir. Böylece kimlikler arasında fiilen var olan uzlaşmazlık ve zıtlık hali demokratik zemine taşınabilirse, çatışma yani antagonizma, hasımlar arasındaki demokratik mücadeleye yani agonizmaya dönüşebilecektir. Hatta Mouffe bu yolla her şey demokratik zeminde yaşanacağından, terörizm de sona ereceği iddiasını taşımaktadır.

b) Kimlik /Fark

Laclau ve Mouffe’de kimlik antagonizma ve dışlama ile kurulmaktadır. Çünkü her nesne, bizzat kendi varoluşuna kendinden başka bir şeyi kaydetmekte ve sonuç olarak her şey fark olarak kurulmaktadır. Kimliğin varoluşu saf varlık ya da nesnellik olarak düşünülemez. Kurucu dışarı, daima gerçek olanağı olarak içerinin içinde mevcut olduğundan, her kimlik katıksız biçimde olumsal olarak açığa çıkmaktadır.²⁰

Sistemin her bir ögesi ancak diğer öğelerden farklı olduğu oranda bir kimlik kazanmaktadır: fark=kimlik. Bir yandan da, tüm farklar, dışlama sınırının bir tarafına ait oldukları oranda ve ölçüde, birbirlerine eşdeğerdirler. Ama bu sefer, her ögenin kimliği/özdeşliği kurucu olarak yarılmıştır: bir yanda her fark kendini bir fark olarak ifade ederken, bir yandan da, sistemin tüm diğer farklarıyla girdiği eşdeğerlik ilişkisi içinde, bir fark olarak kendini iptal eder. ve sistem ancak radikal bir dışlamayla mümkün olduğuna göre, bu yarılma veya kararsızlık her türlü sistematik kimliğin

17 Mouffe, (2000), s:106

18 age, s:108

19 age, s:108

20 age, s:32

kurucu bileşenidir...Eğer sistemin sistematikliği, doğrudan doğruya dışlayıcı sınırın eseri ise, sistemi bir sistem olarak temellendiren bu dışlamadan başka bir şey olamaz.²¹

Laclau ve Mouffe'ye göre kimlik fark ile kurulmaktadır. Bu arguman ise Saussure ve Derrida felsefesinden ödünç alınmıştır. Sistemin her bir ögesi ancak diğer öğelerden farklı olduğu oranda bir kimlik kazanabilme yetisine sahiptir:fark=kimlik. Diğer taraftan, tüm farklar, dışlama sınırının bir tarafına ait oldukları ölçüde, birbirlerine eşdeğerdir. Her ögenin kimliği/özdeşliği kurucu olarak yarılmıştır. Sistem ancak radikal bir dışlamayla mümkün olduğundan yarılma veya kararsızlık her türlü sistematik kimliğin kurucu bileşenidir.²²

Modern dünya düzeninde gerek Liberalizm ve gerek Marksizmde özne kimliğinin kuruluşunda bütünleştirici ve indirgemeci bir anlayış benimsenmiştir. Liberal demokraside öznenin kimliği ulus-devlet yapılanması kapsamında "yurttaş" esas alınarak kurulmaktadır. Marksizm de ise kimlik merkezleştirici ve bütünleştirici sınıf kavramı kapsamında tanımlanmıştır. Bu durum cinsiyet, ırk, kültür gibi diğer kimliklerin yok sayılarak siyasal arena da temsil edilmemesi sonucuna yol açarken, küreselleşme sürecinin de "yurttaş" temelli kimlik tanımının altını oyması, kimliğin fark ile tanımlanması gereğini ortaya sermektedir.²³

Postmodernizmin tikele yaptığı vurgu modern dünya görüşündeki liberalizmin ve marksizmin evrensellik idealini ve iddiasını geçersiz kılmıştır. Farklılıkların tanınması, modern dünya düzeninde ırk, cinsel tercih ve etnik köken gibi ihmal edilmiş olan kategorilerle yeni politik gruplaşmalar inşa etme projesi olarak ortaya çıkmıştır.²⁴ Laclau ve Mouffe her türlü evrenselleştirmenin meşruiyet zeminini kaybettiği postmodern bir dünyada en önemli siyasal gelişmenin tikelci kimlik çoğalması olduğuna vurgu yapar.²⁵ Gelişmiş ülkelerde görülen yeni egemenlik biçimleri ve antoganizmalar yeni tarzda mücadeleler ortaya çıkarmıştır. Kentsel, ekolojik, otorite karşıtı, endüstrileşme karşıtı, feminist, ırkçılık karşıtı, etnik, bölgesel ya da cinsel azınlığın mücadeleleri egemenliğin yeni formlarını sorgulamada büyük rol oynamaktadır. Bu toplumsal hareketlere karakterini veren şey, özne konumlarının çeşitliliğidir. Bu çeşitlilik, aynı zamanda antagonizmanın ortaya çıktığı yerdir. Bu nedenle politize olmalıdır. Laclau ve Mouffe'nun radikal demokrasi projesi, liberal demokratik geleneğin unsurları arasında, demokratik haklara dayalı farklı bir eklemleme yaratılmasını amaçlar. Bu olabildiğince çok sayıda demokratik mücadelelerin sonucu olarak gerçekleşecektir. Değişen eklemlemelerle yeni hegemonyalar oluşacaktır.²⁶ Çünkü toplumu tek başına dönüştürebilecek bir özne yoktur.²⁷

21 age, s:97-98

22 Laclau, (2003), s:97-98

23 Best, Steven-Kelner, Douglas, çev: Mehmet Küçük, (1998), "Postmodern Teori", Ayrıntı Yay, İstanbul, s:24

24 age, s:249

25 Laclau, Ernesto, (1995), "Siyasal Kimliklerin Oluşumu", Sarmal yay, İstanbul s:9

26 Mouffe, Chantal, (1993), "The Return of the Political", Verso, London, s:12-18

27 Laclau, Ernesto - Mouffe, Chantal (1992), "Hegemonya ve Sosyalist Strateji" (Çev.Ahmet Kardam,Doğan Şahiner),Birikim Yayınları, İstanbul, s:177

c) Hegemonya

Hegemonya ve Sosyalist Strateji'nin ana tezi toplumsal nesnelliğin iktidar eylemleriyle kurulacağıdır. Bu, her toplumsal nesnelliğin nihai olarak politik olduğu ve onun kuruluşunu yöneten dışlama izlerini göstermek zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Nesnellik ile iktidar arasındaki buluşma noktasını ise **hegemonya** kavramı ifade eder.²⁸

Hegemonya kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan biri "hakimiyet"i, diğeri ise "rızaıyı içerecek şekilde liderlik"i ifade etmektedir. Marksist literatürde "hegemonya kavramı" genellikle "liderlik ve anlaşmayı ihtiva eden bir anlaşmalar sistemi" anlamında kullanılmıştır. Marksizmde hegemonya kavramını geliştiren düşünür ise Antonio Gramsci'dir. Gramsci'nin hegemonya kavramı; belli bir grubun birlik oluşturmak suretiyle diğer gruplar üzerinde tahakküm kurma savaşı olarak tanımlanabilir. Gramsci, yönetici sınıfların egemenliğinin "zor kullanma, doğrudan kontrol ve bunlardan daha etkin olmak suretiyle yönetilen sınıfların rızasıyla" sağlandığını öne sürmüştür.²⁹ İlgili rızayı sağlayan aygıtlara hegemonik aygıtlar adını vermiş ve bu aygıtlar vasıtasıyla hakim ideolojinin geçerli ve doğal bir söylem haline geldiğini belirtmiştir. "Proletarya hegemonyası" anlayışını geliştiren Gramsci'ye göre; proletaryanın iktidarını uygulayabilmesi için en elverişli koşullar, bu sınıfın aynı zamanda hem yönetici hem de egemen sınıf olmasıyla sağlanabilir. Gramsci, proletaryanın söz konusu amacı gerçekleştirebilmek için sınıflar arası bir birlik kurması gerektiğini söyler. Dolayısıyla, Marksizmde hegemonya kavramı, "liderlik, belirli düzeyde anlaşma ve stratejiyi" içeren pozitif bir anlam taşır.³⁰

Gramsci'nin hegemonya kavramını yapı-çözümüne uğratarak dönüştürmüş olan Laclau ve Mouffe da hegemonya kavramını olumlu anlamıyla kullanmışlardır. Laclau ve Mouffe'nin düşüncesinin kaynağı post-yapısalcı zemindir. Post-yapısalcı alanda yapı-çözüm ile Lacancı teori, hegemonya yaklaşımlarını oluşturmalarında önemli role sahip olmuştur. Derrida'dan ve yapıçözümcülerden ödünç aldıkları kararverilemezlik kavramı merkezi önemdedir.³¹ Marksist teoride siyasal alanın yapısal belirlenim tarafından yönetildiği düşünölmekteyken, Derrida'nın, siyasal alanın her yerine kararverilemezliğin yayıldığını göstermiş olması Laclau ve Mouffe'nin hegemonyayı kararverilemez bir zemin üzerinde verilen kararların teorisi olarak oluşturmalarına neden olmuştur.³² Laclau ve Mouffe'ye göre her politik düzen, bir hegemonya ve kendine özgü iktidar ilişkileri ifadesi olduğu için, politik pratik, o kimliklerin güvenilmez ve daima değışebilir bir zeminde kurulması olarak düşünölmelidir.³³

28 Mouffe, (2000), s:106

29 Marshall, Gordon (1988), "Sosyoloji Sözlüğü" (Çev:Osman Akınhay, Derya Kömürücü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara

30 Gramsci'den aktaran Laclau-Mouffe,(1992), s:64 Ayrıca Bknz: Entwistle, Harold, (1978), "Antonia Gramsci Educational Theory", Volume 28, Number 1, s: 443

31 Laclau-Mouffe, (2008), s:17

32 age, s:13

33 Mouffe,(2000), s:106

Laclau ve Mouffe'un düşüncesi, toplumsal mücadele pratiklerinin gittikçe karmaşıklaşan ve kararverilemez bir zeminde meydana geldiği günümüz toplumlarında, çeşitli toplumsal failer arasında eklemlemeyi sağlayacak sınıfların ötesinde bir hegemonik stratejinin yaratılmasının zorunlu olduğudur.³⁴ Ancak böyle bir düşünsel bağlam Marksist teorinin temel kategorilerinin açıklayamadığı bir toplumsal mantığı ortaya koyacaktır. Buna hizmet eden kavramlar yapıçözümle dönüştürülmüş olan hegemonya ve eklemleme kavramları olacaktır. Laclau ve Mouffe'ya göre toplumsalın kuruluşu Marksist teorinin iddiasının aksine zorunlu karakterde bir belirlenim mantığına dayanmaz. Toplumsal, postyapısalcılığın göstermiş olduğu oluşsallık içindeki söylemsel pratiklere bağlıdır. Laclau ve Mouffe toplumsalın çözümlenmesindeki bu farklı yaklaşımlarının sonucu olarak kendi hegemonya kavramlarının, Marksist literatürde bu kavramı kullanan Lenin ve Gramsci'den ayrıldığını ifade ederek kendilerinin hegemonya kavramsallaştırmasının altyapı-üstyapı ayrımını ve ekonominin belirleyiciliğini, hegemonik bir gücün nihai çekirdeğinin bir temel sınıftan ibaret olduğu varsayımını reddetmekte olduğunu altını çizerler. Laclau ve Mouffe'ya göre Marksizmden farklı olarak hegemonya kavramı artık yalnızca ekonomik düzeye ait değildir. Ancak Gramsci'nin hegemonya kavramının, oluşsallığa olanak tanıyan bir karakteri ifade ederek bunu benimserler. Çünkü Gramsci, Lenin'in "sınıf ittifakları"nın ötesine giden bir hegemonya kavramını geliştirmiştir." Bu sebeple Laclau ve Mouffe kalkış noktası olarak Gramsci'yi alarak Gramsci'nin bu özgül yaklaşımını radikalleştirmeyi amaçlarlar.³⁵

Yazarların hegemonya argümanı; çağdaş toplumda birden çok hegemonik özenin varolduğu, bu nedenle, bir strateji, bir kollektif ve anlaşmalar sistemi olan hegemonyanın işçi sınıfı merkezinde oluşturulmasına imkan bulunmadığı şeklindedir. Yazarlara göre günümüzde en önemli siyasal gelişme, tikelci siyasal kimlik çoğalmasındır. Laclau ve Mouffe, işçi sınıfını terk ederken, 'yeni toplumsal hareketler' olarak literatüre geçen "partikülarist kimliklerin totalleştirici olmayan, demokratik yönü"nü tercih etmektedirler. Bu kimlikler çoğalmasıyla birlikte yapılması gereken bunların birbirine eklemleme sorununu çözmektir. Eklemleme sürecini, ya da farklılığa dayalı siyasetin inşasını sınıfa dayalı hegemonya yerine kollektif iradeye dayalı hegemonya kavramlaştırımıyla" yaparlar.³⁶

Gramsci'nin hegemonya kavramını dönüştürerek yola çıkan Laclau ve Mouffe sonuç olarak, marksizme getirdikleri eleştiriler kapsamında, özne farklılıkların eklemlemesiyle oluşan yeni bir hegemonya önermekte ve sosyalizm ve geleneksel liberalizmin özcü sınırlılıklarının aşılmasını hedefleyen, farka dayalı tüm toplumsal/söylemsel dinamikleri kapsayan ve bunların hiçbirini diğerine üstün kılmayan, gelecek olana da daima kapıyı açık bırakan, demokratik değerleri kutsayan bir proje önermektedirler.

34 Kaygalak, Sevilay, (2001), "Post-Marksist Siyasetin Sefaleti:Radikal Demokrasi, Praksis, kış, s:1, s:38

35 age, s:38

36 age, s:24

4. MÜZAKERECİ DEMOKRASİ MODELİ- HABERMAS'IN İLETİŞİMSSEL EYLEM TEORİSİ

Habermas'ın 1960'lardan beri, özellikle burjuva hukuk devletinin anayasal yapısı ile demokrasi fikri arasında temel bir çelişki olduğu yolundaki tartışması, müzakereci demokrasi modelinin temelini oluşturur. Habermas modern liberal demokrasiyi hem eleştirir hem de onu tamamlanmamış bir proje (1994) olarak görür. Habermas'a göre, liberal siyasal düzen feodal düzenin yerini alırken, sorunların çözülmesi amacıyla kişiler arasında tartışım ve uzlaşmaya olanak sağlayacak kamusal bir yaşam alanı vardır. Bu kamusal alanda tüm yurttaşlar özgürce ve eleştirel olarak tartışabilmektedirler. Habermas, XIX. yüzyılda kapitalizmin aşırılılaşması ile kamusal alanın çöktüğünü iddia eder. Habermas'a göre, Aydınlanmanın özgürleştirme amacını gerçekleştirebilmesi bu kamusal alanın yeniden kurulmasına bağlıdır. Kamusal alanın işlevli bir şekilde yeniden örgütlenmesi modernite sürecinin özgürlük boyutunu tamamlayacaktır. XIX. ve XX. yüzyılda kamusal topluluklar iktidarı kullanım sürecinden dışlanmışlardır. Sadece kişisel, özel çıkarlarıyla hareket eden tüketici-seçmen konumuna indirgenmişlerdir. Bu ise kamusal çıkarın tektipleştirilmesine ve kamusal tartışmanın dönüştürücü yaratıcı niteliğinin kalkmasına neden olmuştur.³⁷

Habermas'a göre problem **kamusal alanın** „toplumsal yaşam dünyası“ ve „sistem dünyası“ olarak bölünmesi sonucu kültürel bütünlüğün kaybolmuş olmasıdır. Habermas'a göre, toplumsal yaşam dünyasının unsurları kültür, toplum ve kişiliktir. Bu üç unsur yeniden üretilmek yoluyla dönüşerek, kültürün de üretilmesine ve dönüşmesine yol açmaktadır. Böylece bireyin kimliği ve kendini ifade etme tarzı da bu kültürel ortamda biçimlenmekte ve gelişmektedir.³⁸ Çarpıtılmamış ve zorlanmamış bir iletişimsel eylem, toplumsal yaşam dünyasının varlığını sürdürmesi ve sosyal bütünleşmenin sağlanması bakımından büyük önem taşır. Modernleşme sürecinde, sistem dünyası ile toplumsal yaşam dünyası farklılaşmıştır. Farklılaşan her alan, kendi rasyonel yaklaşımını geliştirmiş böylece gittikçe birbirinden bağımsızlaşan sistemler meydana çıkmıştır. Bu ise, ilişkilerin ve prosedürlerin gittikçe biçimselleşmesine yol açmıştır. Sonuç olarak kamusal alan kültürel bütünlüğünü kaybetmiştir. Habermas sistem dünyasını ekonomi ve devlet olarak tanımlar. Böylece Modern toplumda, para ve siyasal güç bakımından kapitalist ekonomik sistem ve rasyonel devlet yapısı tarzında bir farklılaşma ortaya çıkmıştır. Toplumsal yaşam dünyası, para ve siyasal iktidar kullanımının sistemleşmesi yoluyla bağlantılı hale gelmiştir.³⁹

Liberal devlet bir taraftan pazar anlayışını meşrulaştırırken ve özel haklara ağırlık verirken, diğer taraftan özgürlükçü-eşitlikçi burjuva düşüncesine sahiptir. Liberal anlayış sivil toplumu ekonomik alan olarak değerlendirir ve burada bireyi piyasa koşullarıyla başbaşa bırakır. Bu iki özellik arasında sınıflı toplumun yapısından kaynaklanan temel bir çelişki açığa çıkmaktadır. Habermas bu çelişkinin liberalizmin

37 Habermas, Jürgen, çev: Tanıl Bora-Mithat Sencer, (2003) "Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü", İletişim Yay, İstanbul, s:303-307

38 Yüksel, Mehmet, (2004), "Modernite Postmodernite ve Hukuk", Siyasal Kitabevi, Ankara, s:228

39 age, s:229

özel alan anlayışının değişmesi ve yurttaş katılımının gerçekleşmesi ile giderilebileceği iddiasındadır.

Habermas'a göre, liberal demokrasinin bu tıkanmışlığı devlet-sivil toplum karşıtlığına son verilerek ve bunun yerine siyasal toplum - ekonomik toplum - sivil toplum şeklinde bir ayrıma gidilerek aşılabılır. Liberal ve cumhuriyetçi modellerin iki boyutlu toplum anlayışının yerine, üç boyutlu toplum anlayışı getirir. Bunun başlangıç noktası olarak siyasetin "etiksel eylem" olduğunu kabul eder. Bu etiksel alanı ekonomik toplumun dışına yerleştirir. Ama bu alan Kantçı etikte olduğu gibi kimlikleri öncelleyen metafiziksel bir ahlaki alan değildir. Habermas'a göre, siyaset toplumsal ilişkileri oluşturan bireysel ve kolektif kimliklerin birbirleriyle bağımlı varlık koşullarını fark etmelerini sağlayan ve bu kimlikler arası dayanışmayı olası kılan tartışma/sorgulama/müzakere etkinliğidir.⁴⁰

Habermas Aydınlanmanın özgürleştirici işlevini yerine getirebilmesi için "arçasal akıl" yerine "iletişimsel akıl", "özne merkezli" bir kamusal yerine "özneler arası" ilişkilerin/iletişimin belirlediği bir siyasal alanı savunmaktadır.⁴¹ Kant'ın genelleştirme ilkesinin irdelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylece herkes, bir normun tek tek her bir bireyin bakışıyla istenilip istenilmeyeceğinin denenmesi için, diğerlerinin bakış açısını edinmeye zorlanır. Bu, tüm ilgililerin katıldığı, anlaşmaya yönelik rasyonel bir tartışım ortamıdır. Bu şekilde bir tartışımlı anlaşma fikri, kendi başına yargılayan özneye, daha fazla gerekçelendirme yükümü yüklemektedir. Böylece, Kant'ın koşulsuz buyruğu yerini tartışım ilkesine bırakmaktadır. Buna göre; sadece uygulamalı bir tartışımın katılımcıları olarak tüm **öznelerce onay alabilecek normlar geçerli sayılabilir.**⁴² Habermas'ın ortaya koyduğu alternatif tez, müzakereyi esas alan presedürel demokrasiyi öne çıkarmaktadır

Müzakereci demokrasi, demokrasiyi kamu alanını, gündelik yaşamı ve yurttaşlar arasındaki diyalogu içine alan bir süreç olarak kabul eder. Demokratik siyasetin temelini de, yurttaşlar arasındaki iletişimin ve müzakere yolu ile sağlanan "rasyonel" konsensusa dayandırır.⁴³

Müzakereci demokrasi;

- Kamusal alan aracılığıyla kimlikler arası sorgulama/tartışma zemini hazırlar.
- Sivil toplumu iletişimsel ussallığın, normatif temelini oluşturduğu bir alan olarak niteler.
- Siyaseti etik bir pratik olarak görerek, demokrasinin içine yerleştirilmiş olan çalışmada "karşıtlık" ilişkisini reddeder.
- Demokratik yönetimi, "katılımcı bir devlet - sivil toplum ilişkisi" olarak tanımlar.⁴⁴

40 Keyman, E Fuat,(1999), "Türkiye ve Radikal Demokrasi", Bağlam Yayınları, İstanbul, s:140

41 Arslan, Zühtü, (2005), "Anayasa Teorisi", Seçkin Yay, Ankara, s:72-73

42 Habermas, Jürgen, çev: Güleğiş Naliş, (1994), "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", Der: Necmi Zeka, Postmodernizm içinde, Kıyı Yayınları, İstanbul, s:213-214

43 Doğanay, Ülku,(2003), "Demokratik Usuller Üzerine Düşünmek", İmge Kitabevi, Ankara, s:49

44 Keyman, (1999), s:143-144

Kamusal alanın bölünmüşlüğüne yönelik eleştirilerinden anlaşılacağı üzere Habermas'a göre gerekli olan, farklı etnik kültürlerin eşit olarak kendini ifade edebileceği açık **iletişim** olanağına sahip bir kamusal alanın geliştirilmesidir.⁴⁵ Habermas siyasal özneleri rasyonel bir zeminde müzakere yolu uzlaşmaya ulaştıracak "iletişimsel eylem kuramı" önermektedir.

İletişimsel eylem kuramında dili, konuşanların ve dinleyenlerin nesnel, sosyal ve öznel dünyalara aynı anda göndermede bulunarak durumu tartışmalarını sağlayan yeterince uzun tutulmuş bir iletişim aracı olarak görmektedir. Bu dilsel bağlamda gerçekleşen iletişimin kuralları; ortaya ifadenin nesnel gerçeğe uygun olması, ifadenin var olan normatif bağlam içinde meşru olması ve samimiyet olarak nitelendirildiği konuşmacının ifadesinin asıl niyetine uygun olmasıdır.⁴⁶

Kamusal alanın işleyişi şu ilkelerle özetlenebilir:

"a) Bir eylem normu, o normdan (ve normun uygulamasının yan etkilerinde) etkilenmesi muhtemel olan herkesin, pratik bir söylemin katılımcıları olarak, böyle bir normun uygulamaya konması veya uygulamaya devam edilmesi üzerinde (rasyonel olarak yürütülen) bir anlaşmaya varması halinde gerçeklik kazanır.

b) Herkesin herkesçe, hiçbir kısıtlama olmaksızın, iddiaları geçerli savlarla desteklendiği sürece karşılıklı olarak özerk ve rasyonel özneler olarak tanınmış olması gerekir.

c) Böylece ulaşılan kararlarla meşruluğunu kazanan diyalog süreci, erişim imkanları bakımından da kamusal olmak durumundadır; Konuşma ve eylemde bulunma yeteneğine sahip ve aynı zamanda tartışılmakta olan normdan potansiyel olarak etkilenecek olan herkes, tartışmaya eşit koşullarda katılabilir.

d) Katılımcılar, zımnem kabul edilmiş olabilecek geleneksel normlara karşı çıkacak bir tavır alabilmelerine imkan verecek biçimde, söylemin düzeyini değiştirme yeteneğine sahip olmalıdırlar. Rasyonel söylem için hiçbir şey –ne zenginlik ne iktidar kaynakları ne gelenek ne de otorite- tabu olmamalıdır."⁴⁷

Bu kuramın bir diğer gereği iletişimde **rasyonelliğin** sağlanmasıdır. Rasyonellik kriteri „eleştirilebilirlik“ ve bu eleştiriye karşı „savunulabilirlik“ tir.⁴⁸ Rasyonelliğin gerçekleşebilmesi için, dilsel bir iletişime giren taraflar, herkes için ifadesi aynı olan nesnel bir dünyaya ya da ortak olarak yaşanan bir sosyal hayata göndermede bulunmalıdır. Habermas ayrıca, dünyaya ilişkin kavrayışı engellediğini düşündüğü „mitsel dünya görüşü“nün iletişimde rasyonelliği engellediğini belirtmektedir.⁴⁹

45 Habermas, Jürgen, çev: Mehmet H. Doğan, (1996), "Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşı", Haz:Charles Taylor-Amy Gutman, Çokkültürcülük içinde, YKY, İstanbul, s:129

46 Habermas, Jürgen, çev: Mustafa Tüzel, (2001), "İletişimsel Eylem Kuramı", Kabcacı Yayınevi, İstanbul s:127-129

47 Keyman, E. Fuat, (1999), s:133-134

48 Habermas, (2001), s:40

49 age, s:74

Karar, tahakkümün olmadığı tartışma süreci sonucunda varılacak bir uzlaşmayı gösterecek şekilde rasyonelleşmiş nitelik taşımalıdır.⁵⁰ Buradan da anlaşılacağı üzere Habermas Modernite'deki ilerlemeci ve özgürleştirici anlayışa inanmayı sürdürmektedir. Postyapısalcılığın kararverilemezliğini felsefi zemin olarak kabul eden radikal demokrasi projesinin aksine doğruluk için bir ölçüt bulunabileceğine ve bu ölçütün de insanı özgürleşme idealine kavuşturabileceğine inanmaktadır. Habermas'ın iletişimsel eylem kuramının problemi özgürleşme idealini gerçekleştirecek demokratik meşruiyet zeminini kurma yönündedir. Habermas'a göre iktidarın meşruluğu, bir siyasal düzenin tanınma değeridir. Siyasal düzen "doğru" ve "adil" olarak tanındığı takdirde meşruluk kazanacaktır.⁵¹ Habermas'ın müzakereci modelle öne çıkan önerisi kamusal alanda eşit koşullarda ve rasyonel zeminde yapılacak olan bir tartışmada sağlanacak uzlaşma ile meşruiyetin sağlanmasına yöneliktir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

a) Laclau ve Mouffe'a Eleştiriler

Laclau ve Mouffe, marksizmi ekonomi odaklı olması, işçi sınıfının ayrıcalıklı konumu ve determinist bir anlayışla işçi sınıfının sosyalizmi getirmesi beklentisi konusunda eleştirirerek bunları değişik özcü biçimler olarak yorumlar. Marksizmi, üretim ve sömürü arasındaki ilişkinin politik düzeyini görmemekle eleştiren Laclau, Marksizmde ekonomi ve politika arasında varsayılan denkliliği reddeder. İşçi sınıfının ayrıcalıklı konumunu eleştirir. İşçi sınıfı artık teknolojik gelişmeler nedeniyle parçalanmıştır. Ortaya yeni agonizmalar çıkmıştır. Sınıf kavramı 19. yüzyıl sosyal kimliklerini anlamak için elverişli olmakla birlikte, bugünkü mücadele alanlarını anlamaya yardımcı olmaktan uzaktır.⁵²

Laclau ve Mouffe'nun bu yaklaşımı, Norman Geras, Gülseren Adaklı, Sevilay Kaygalak gibi kimi Marksist düşünürler tarafından hararetle eleştirilmiştir. Yazarlar başlıca; Marksizmi kavrayamamakla, solu, liberal platforma taşımaya çalışmakla, muğlaklıkla, siyaset içerisinde ekonominin rolünü yadsımakla, siyasetin amacını kimlik kurma mücadelesine indirgemekle, sosyalizm adı altında sol düşünceden bütünüyle kopmakla eleştirilmişlerdir.

Laclau ve Mouffe'a yönelik kapsamlı eleştirilerden biri Geras'a aittir. Geras'a göre her nesnenin söylemsel karakterli olduğunu ifade etmek, söylemsel idealizmin en tipik biçimlerinden birine yakalanmaktır. Geras, mutlak olarak herşeyin söylemselliğinin olanaklılık koşullarının sorgulandığı post-Marksizmde söylemselliğin kendisinin nereden kaynaklandığının es geçildiğine dikkati çekmektedir.⁵³

50 Güriz, Adnan, (1997), "Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk", A.Ü.H.F Yay, Ankara, s:95

51 Arslan, (2005), s:44

52 Laclau, Ernesto, (1989), "Sınıf Savaşı ve Sonrası", Birikim, 5, s:24-26

53 Adaklı, Gülseren, (2001), "Postmarksizmin Kuramsal ve Siyasal Açmazları", praksis, kış, sayı:1, s:28

Tıpkı Geras gibi Adaklı'ya göre de, post-Marksizm, kendisini her türlü indirgemecilikten uzak tutma uğraşında olmakla beraber gerçekte kaçınılmaz olarak başka türlü bir indirgemecilikle yüz yüzedir. Maddi ilişkilerin dönüştürülmesi sürecinde siyasete özerk bir düzey olarak sürekli vurgu yapmalarına rağmen, toplumsal dönüşümün en önemli konularına karşı sessiz kalmışlardır. Örneğin mülkiyet gibi temel bir sorun, post-Marksizmin siyasal tahlillerinde kendisine yer bulamamıştır. Radikal demokratik proje mülkiyet ilişkilerini dönüştürme konusunda bir öngörüye sahip olmamakla malüldür.⁵⁴

Kaygalak "Post-Marksist Siyasetin Sefaleti: Radikal Demokrasi" isimli makalesinde; Laclau ve Mouffe'un ortaya koyduğu anlayışın, anti-kapitalist olmadığından bahisle, onların post-kapitalist bir topluma geçildiği kabulünden hareket ettiklerini öne sürmüştür. Yazarların, burjuvazi ve proletaryanın farklılaşmasından ve çalışanların üretici kimliklerinden ve ekonomik koşullardan çok tüketici, yurttaş ya da azınlık kimlikleri ile tanımlandıklarından bahsettiklerini ifade etmektedir. Sonrasında ise bununla çelişkili olarak bireyin ekonomik koşullarının, toplumsal konumu üzerinde hala ne kadar belirleyici olduğu söylenmektedir. Kaygalak'a göre, önerdikleri bu siyaset tarzının en önemli özelliği sosyalist politikayı işçi sınıfı mücadelesinden koparılmaya çalışılmasıdır.⁵⁵

b) Radikal Demokrasi Bağlamında Müzakereci Demokrasiye Yöneltilen Eleştiriler

Mouffe, Aydınlanma'daki iki farklı mantığın birbirinden ayrılması gerektiğini söyler. Bu mantıklar, epistemolojik boyut olan kendi kendini teyit ve siyasal boyut olan kendi kendini kurma mantıklarıdır. Bu iki mantık tarihsel olarak eklenmiştir. Ancak aralarında hiçbir zorunlu ilişki bulunmadığından kolayca birbirlerinden ayrılabilirler. Müzakereci demokrasi kuramına göre, demokrasiyi savunmak için ona rasyonel temeller vermek zorunludur. Bu görüşe göre rasyonalizmi eleştirmek, demokratik yurttaşlığın temelleri sarsmaktadır. Böylece demokratik projenin iptali sonucunu doğurmaktadır. Oysa Mouffe'ye göre, Aydınlanmanın evrenselci ve rasyonalist çerçevesi demokratik siyasetin günümüzdeki aşamasını yeterli biçimde anlamayı engellemektedir. Mevcut rasyonalist ve evrenselci çerçeve, demokratik devrim tarafından temsil edilen Aydınlanma'nın siyasal yönleri korumak kaydıyla, terk edilmelidir. Sonuç olarak denebilir ki, Habermas ve diğer müzakereci demokrasi taraftarlarının öne sürmüş oldukları gibi, Aydınlanma'nın epistemolojik yanı siyasal yanı için olmazsa olmaz bir koşul değildir.⁵⁶

Mouffe'e göre, Aydınlanma'nın epistemolojik yanı, demokrasinin zorunlu temeli olmak şöyle dursun, rasyonalist insan doğası anlayışı, sosyalliğin doğasında bulunan olumsuz yönü reddetmesi nedeniyle aslında onun en zayıf noktasıdır. Şiddetin sökülüp atılamazlığının kabul edilmesini engellemesi nedeniyle, demokrasi

54 age, s:27

55 Kaygalak, (2001), s:47-54

56 Mouffe, (2000a), s:185

teorisini, düşmanlık ve antagonizma boyutu içinde politik olan'ın doğasının kavranmasını engellemektedir.⁵⁷

Mouffe, Wittgeinstain şu sözlerini hatırlatır: “Tam bir kavrama arzusuyla sürtünmenin olmadığı ve bu nedenle belirli bir anlamda koşulların ideal olduğu kaygan buzun üzerine çıktık, ama aynı zamanda tam da bu nedenle yürüyemiyoruz: bu yüzden sürtünmeye ihtiyacımız var. Pürüzlü zemine geri dönmemiz gerekiyor.” Pürüzlü zemine geri dönmek ise Mouffe'ye göre orjinal koşul ya da ideal söylem gibi rasyonalist düzeneklerin önündeki engellerin ontolojik olduğunun kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Herkesin, geneli ilgilendiren konular üzerindeki özgür ve sınırlanmamış açık tartışması engeller'i olarak sunulan özel yaşam biçimlerinin onun tam da olanak koşulu olmasından dolayı anlayışsal olarak olanaksızdır. Bu engeller olmadan hiçbir iletişim, hiçbir tartışma olması mümkün değildir. Rasyonalite ve tarafsızlığın yönettiği ve rasyonel bir evrensel konsensusa ulaşabilecek olan ahlaki bakış açısı adın verilen şeye ayrıcalık tanınmasında haklı bir taraf olamaya-çağı vurgusunda bulunur.⁵⁸

Feyerabend'in eleştirisine göre, Habermas'ın önerdiği rasyonel tartışma özgür bir tartışma olarak kabul edilemez. Rasyonel olmayanlar bu tartışma ortamına kabul edilmemektedir. Feyerabend ; “Nesnel dünya algısı kişiden kişiye ve topluluktan topluluğa değişmekte olup, her özne için ayrı olan nesnel dünya algısı üzerinde uzlaşılabilir ortak bir zemini mümkün kılmamaktadır. Ayrıca uzlaşmayı neden şart koşmaktadır? Diğerinin farklılığını kabul ederek yan yana durmak sadece bu farklılığı anlamaya çalışmak yeterli değil midir? Uzlaşma ile kastedilen aslında modernitenin zemin olarak dayatılması değil midir? „ gibi bazı sorular sormaktadır.⁵⁹

Lyotard'ın bakış açısından ise Habermas bir meta-anlatı daha, Freudcu ve Marxçı meta-anlatılardan daha genel ve soyut bir „özgürleşim anlatısı“ önermektedir. Habermas'a göre meta-anlatılara inanmazlık, tüm akla uygun standartların çürütmesini açıklamak için en azından bir standart alıkoyabiliyorsak anlamlı olacaktır. Böyle bir standart olmadığına teori ile ideoloji arasında ayrım kalmamakta, „varolan kurumların rasyonel eleştirisi“ şeklindeki Aydınlanma anlayışından vazgeçmeyi gerektirmektedir.⁶⁰ Lyotard'a göre;

“Habermas'ın yarattığı sorun, özgürleşime ilişkin bir meta-anlatı sunulmasından değil, bunun meşrulaştırılmasına ihtiyaç duyulmasından, kültürümüzü bir arada tutan anlatıların işlerini yapmaya bırakılmasıyla tatmin olmasından kaynaklanır.”⁶¹

57 Mouffe, (2000), s:134

58 age, s:103

59 Feyerabend,Paul, çev: Cevdet Cerit, (1991), “Özgür Bir Toplumda Bilim”, Pınar yay, İstanbul s:40

60 Rorty, Richard, çev:Mehmet Küçük, (2000), “Habermas, Lyotard ve Postmodernite” Modernite Versus Postmodernite içinde s:262-281, Vadi Yay, Ankara, s:262-263

61 age, s:266

Habermas'ın öznelliği toplumsallaştırması ve ortaya koyduğu uzlaşım felsefesi, Lyotard'a önceden çok fazla işitilmiş bir tema üzerindeki anlamsız bir çeşitleme dahaymış gibi görünmektedir.⁶²

Mouffe, hem müzakereci demokrasi teorilerinin hem de bir üçüncü yol politikası için önerileri biçimlendiren demokrasinin konsensus modelinin modern demokratik politikanın liberal-demokratik eklemlenmenin iki bileşeni arasında yatan dinamiklerini kavrayamadığı düşüncesindedir. Mouffe'ye göre demokrasi teorisyenlerinin ve politikacıların konsensusa yaptıkları yanlış vurgunun kökeninde yatan ve onların antagonizmanın sökülüp atılabileceğine inançlarını kuvvetlendiren, liberal demokratik politikanın ifadesi olan paradoksu kabul edememeleridir.⁶³

Mükemmel demokrasi, aslında kendini yıkar. Bunun içindir ki, o ancak ulaşılmadığı sürece iyi olarak varolan bir iyi olarak tasavvur edilmelidir.⁶⁴ Müzakereci yaklaşıma göre, bir toplum ne kadar çok demokratikse, iktidarın toplumsal ilişkilerin kurucusu oluşu o denli az olacaktır.⁶⁵ Oysa, Mouffe ve Laclau radikal demokrasi projelerinde iktidar ilişkilerini toplumsalın kurucusu olduğunu kabul ederler. Bu bakış açısına göre müzakereci yaklaşımın en önemli eksiği, bu demokratik politika modelinin iktidarın bertaraf edildiği ve rasyonel bir konsensusun gerçekleştirilebildiği bir kamu alanının mevcudiyetini varsaymasıdır. Müzakereci model değerler çoğulculuğunun gerektirdiği antagonizma boyutunu ve onun ortadan kaldırılamaz karakterini kabul etmemektedir.⁶⁶

İktidarın kurucu doğasını kabul etmek, demokratik bir toplumu mükemmel bir uyum ya da şeffaflığın gerçekleşmesi olarak gören idealden vazgeçilmesi anlamına gelir. Mouffe'ya göre bir topluma demokratik karakteri, ancak, sınırlanmış toplumsal aktörlerin hiçbirinin kendisine bütünü temsilini atfedememesi ve kuruluşun hakimiyetine sahip olduğunu iddia edememesi ve kuruluşun hakimiyetine sahip olduğunu iddia edememesi vermektedir. Bu nedenle, demokrasi, toplumsal ilişkilerin kurulmuş katıksız doğasının, tamamlayıcısını iktidar meşruluğu iddialarının katıksız programatik temellerinde bulmasını gerektirmektedir. Böyle bir ifade iktidar ve meşruluk arasında kapanmaz bir mesafe olmadığı anlamına gelir. Bunu bütün iktidarların otomatik olarak meşru olduğu anlamda kullanmadığını ama, herhangi bir iktidar kendini kabul ettirebilmişse, öyleyse bazı çevrelerde meşru kabul edilmiş olması ve meşruluk aprioristik bir zeminden kaynaklanmıyorsa, başarılı bir iktidar biçiminden kaynaklanması anlamında kullandığını ilave eder. Mouffe'ya göre müzakereci yaklaşımın, iktidarın bertaraf edildiği ve meşruluğun katıksız rasyonalite temeline dayandığı rasyonel bir argümantasyon tipi olanağını varsayarak engellediği, tam tamına meşruluk ve iktidar arasındaki bu bağ ve bunun gerektirdiği hegemonik sıralanıştır.⁶⁷

62 age, s:277

63 Mouffe, 2000, s:19

64 age, s:139

65 Age, s:104

66 age, s:103

67 age, s:105

İyi işleyen bir demokrasi, demokratik politik kurumlar arasında bir çatışma gerektirmektedir. Bu alternatifler üzerinde gerçek bir müzakereyi getirir. Konsensusa aslında ihtilafın eşlik etmesi zorunludur. Konsensusa demokrasinin kurucusu olan kurumlarda ihtiyaç duyulmaktadır.⁶⁸

Demokratik bir toplumsal düzen içinde uzlaşma, rızanın üretilmesinin araçları sayesinde empoze edilmiş bir uzlaşma da olabilmektedir. Foucault'un çalışmaları bu tekniklere ayrıntılarıyla işaret etmektedir. Demokratik sistemlerde, düşünülmesi arzu edilenler dayatılmayıp; halkın zihnine ince araçlarla kazanılmaktadırlar. Tartışma yasaklanmamakta ancak istenilen sınırlar içerisinde yapılması sağlanmaktadır. Çünkü doğru sınırlar çerçevesinde yapılan tartışmalar sistemi ve iktidarı pekiştirmektedir.⁶⁹

Uzlaşma adı altında politik sınırlar belirsizleştirildiğinde politik dinamiklerin önu kesilmekte ve farklı politik kimliklerin kuruluşu engellenmektedir. Sonuç ise keskin bölünmelerin olmadığı daha olgun uzlaşmış bir toplum değil dini, ulusal ya da etnik özdeşleşme biçimleri etrafında diğer kolektif kimlik tiplerinin artışı olacaktır. Demokratik çatışma ortadan kalktığında, antagonistik anlamda politik olan, kendini diğer kanallar aracılığıyla ortaya çıkaracaktır. Antagonizmalar, pek çok değişik tarzda ortaya çıkabilir. Uzlaşma aracılığıyla onların yok edilebileceğine inanmak müzakereci modelin yanılmasıdır. Farklılıklara çekişmeci bir çoğulcu demokratik sistem içinde politik bir çıkış yeri verilmesinin temel nedeni ise budur.⁷⁰

Kendisiyle uzlaşmış şeffaf toplum bir mittir ve fantazi totaliterizme yol açar. Oysa radikal demokrasi, çoğulluk ve çatışmayı getirir. Çünkü bunlar siyasetin varlık nedenidir.⁷¹ Bu açıdan farklılıklar ve husumet giderilmeye, uzlaşmaya çalışılmamalıdır.

Sahici politik alternatifler üzerinde demokratik bir yarışmanın olmayışının, demokratik kamu alanının altını kazan biçimler altında kendilerini açığa vuran antagonizmalara yol açacağı fark edilmesi gerekir. Ahlakçı bir söylemin gelişimi ve yaşamın tüm alanlarında skandalların inatçı bir şekilde ortaya çıkışının yanı sıra, farklı dinsel fundamentalizm tiplerinin çoğalışı, büyük ekseriyetle politik yaşamda yarışan politik değerlerin biçimlendirdiği demokratik özdeşleşme biçimlerinin olmayışının yarattığı boşluğun sonucudur.⁷²

Çekişmeci yaklaşım ise sınırların gerçek doğasını ve onların gerektirdiği dışlamayı, rasyonalite adı altında gizlemeye çalışmak yerine kabul etmektedir. Toplumsal ilişkilerin ve kimliklerin hegemonik yapısını kabul etmek, demokratik toplumlarda sınırlarının doğallaştırılması ve kimliklerinin özdeşleştirilmesi yönündeki her zaman varolan baştan çıkarıcılığın ortadan kaldırılmasına olanak

68 age, s:116

69 Chomsky, Noam, çev: Abdullah Yılmaz, (1993), "Medya Gerçeği", Tüm ZamanlarYay, İstanbul, s:79-80

70 Mouffe, (2000), s117

71 Mouffe, (1992), s:189

72 Mouffe, (2000), s:117

sağlar. Bu nedenle çekişmeci model, çağdaş çoğulcu toplumların çok sesliliğine ve iktidar yapısının karmaşıklığına müzakereci modelden çok daha uygun olacaktır.⁷³

Müzakereci demokrasinin reddettiği, politik olanın kurucuları olan karar verilemezlik boyutu ve antagonizmanın ortadan kaldırılamayacağıdır. Rasyonel bir konsensusun elde edilebileceği dışlayıcı olmayan kamusal bir tartışma alanının varlığını varsayarak, modern çoğulculuğun doğasındaki çatışmalı niteliği görmezden gelirler. Bir müzakereyi sonlandırmanın daima diğer olanakları dışlayan ve genel kural ya da ilkelerin emirlerine başvurarak sorumluluğu taşımanın asla reddedilemeyeceği bir kararın sonucu olduğunu yadsırlar. Dışlama olmadan bir konsensusun oluşturulmasının olanaksızlığını açığa vuran çekişmeci çoğulculuk gibi bir perspektifin demokratik politika için temel önemde olmasının nedeni burada düğümlemektir.⁷⁴

c) Son Söz

Günümüz yaşam alanındaki parametrelerin değişmesi siyasette ulus devlet bazında mümkün olabilen temsil kavramının da yetersizliğini gündeme getirmiştir. Ulusal kimlik kavramı, sınırlandırılmış toplum düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu da kimliğin yurttaşlık dışındaki kurucu öğelerinin dışlanması anlamına gelmektedir. Ayrıca küresel aktörlerin etkinleşmesi ile iktidar alanlarının ulus devlet aleyhine daralması, demokratik kararların alınmasına katılanlar ile bu kararların uygulanmasından etkilenenlerin birbiriyle örtüşmemesi sonucunu doğurmuştur. Küreselleşmenin getirdikleriyle birlikte, liberal demokrasi yurttaş birey kavramının dışlayıcılığı nedeniyle temsiliyet krizine düşmüştür. Tüm bunlara ek olarak 1990'larda itibaren, liberal demokrasinin rakipsiz kalması, yeni siyasal alternatifler arayışının hazırlayıcıları olmuştur.

Bu alternatif arayışında ciddiye alınabilecek çözüm önerileri olarak toplulukçu/cemaatçi yaklaşım, müzakereci model ve radikal demokrasi göze çarpmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde, toplulukçu yaklaşıma neden itibar etmediğimiz açıklanmıştır. Bu yaklaşım, toplumu modern liberal siyasettin neden olduğu problemlerden daha da derinine yol açabilecek niteliktedir. Bu nedenle bu çalışmaya kayda değer iki alternatif olarak görülen müzakereci model ve radikal demokrasi projesinin bileşenleri konu edinilmiştir.

Radikal projenin, müzakereci modele "uzlaşma" kavramı hakkında ciddi ve pek çoğunu da paylaştığımız haklı eleştirileri vardır. Radikal Proje'ye argümanlarını postyapısalcı felsefe vermiştir. Radikal proje "dil felsefesi"nden beslenmektedir. Ancak, dil felsefesinden beslenen radikal projenin, bu denli keskin antagonizma vurgusu yapması, dilde uzlaşmanın mümkün olması karşısında, bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır. Demek ki müzakereci model de bu kadar kolay vazgeçilebilir bir model değildir. Uzlaşma mümkündür. Kanımca, müzakereci modelin temkinli yaklaşılması gereken noktası, uzlaşmanın hiçbir şekilde mümkün olmadığı durumlarda da bitmez tükenmez bir iletişimsel eylemle ve rasyonalite temelinde

73 age, s:110

74 age, s:109

muhakkak uzlaşılması gereğidir. Oysa rasyonel ile irrasyonelin uzlaşması hiçbir zaman mümkün değildir. Bu ısrarlı uzlaşma istemi irrasyonel varsayılan söylemlerin rasyonel tarafından şiddete uğratılması anlamına gelecektir. Oysa değerler çoğulculuğunda rasyonelin neye ve kime göre ölçütlendirileceği tartışmalıdır. Rasyonel diye dayatılan batı Avrupa toplumlarının ölçütleri olacaktır.

Müzakereci modelin uzlaşmayı zorlaması değerlendirilerek, uzlaşmanın mümkün olabildiği noktaya kadar zorlanmak ve radikal projenin uzlaşmanın mümkün olamazlığını da değerlendirerek uzlaşmanın mümkün olmadığı noktalarda antagonizmayı serbest bırakmak, kısaca her iki modelden de vazgeçmemek ve yerine göre her iki modeli de savunmak gerektiği kanaatindeyim.

Radikal modelin yine felsefi çıkış noktası ile çelişik bir başka argumanına işaret etmek gerekmektedir. Postmodern felsefe her türlü özcülüğün karşısındadır. Doğruluk için bir tek temel varsayım kabul edilebilmesi, yapının bu bir tek temel üzerine inşa edilebilmesini mümkün kılmaktadır. Doğruluk için bir tek temel dahi ileri sürülemezlik özcülüğün tek şartı ve postyapısalcılığın kararverilemez zemininin tek nedenidir.

Laclau ve Mouffe, bu savruluşu modernizle, postmodernizmi bir arada savduklarını söyleyerek bertaraf etmeye çalışırlar. Her doğruluk iddiasının evrensellik iddiası taşıdığını ve bu yönüyle modern zemine sahip olduğu ve her doğruluk iddiası aslında hiçbir meşru temele dayanmadığından postmodern kararverilemezliğe tabi olduğunu böylece bu ikisinin birbirini bütünlediğini iddia ederler. Ancak bu iki iddianın bir arada bulunabilirliğinin bir koşulu vardır; demokrasi kavramı. Laclau ve Mouffe'nin takıldığı özcü tuzak da budur. Tüm proje demokrasi kavramı üzerine inşa edilir. Evrensellik iddiası taşıyan birbiri ile çelişik doğruluk önermelerinin bir arada yaşayabilirliğinin koşulu, demokratik değerlerin kabulüdür. Uzlaşma kavramına savaş açan radikal demokrasi projesi temel uzlaşma değeri olarak, demokratik değerleri önermektedir. Ancak demokrasinin önceliği konusunda hiçbir geçerli temel sunamazlar. Neden demokrasi temelinde uzlaşılmalıdır sorusu yanıtız kalır. Temel uzlaşma değerimiz "demokrasi" olmalı önermesiyle, temel uzlaşma değerimiz "akıl" olmalı ya da temel uzlaşma değerimiz "yaşam" olmalı önermeleri arasında özcülük açısından hiçbir fark yoktur.

Diğer bir itirazımız ise özne konumları arasında problemsiz yaşanacağı varsayılan eklemlenmeye ilişkindir. Radikal demokrasi projesine göre önceden belli olmayan özne konumlarının hegemonik eklemlenmesi ile iktidar mücadelesi eşdeğersel olarak yaşanacaktır. Beslenmiş oldukları postyapısalcı felsefeye göre, özne konumları söylemle belirlenmiştir ve belirlenecektir. Ancak mevcut söylem, özne konumlarına eşdeğersel bir iktidar yetkisi vermemiştir ki, hegemonik eklemlenme, eşdeğersel bir yarışta azınlık konumlarına iktidar yetkisi verebilsin. Projenin sıfır noktasından başlayacak bir iktidar yarışında başarı şansı olabilir. Ancak, söz konusu eklemlenme güçlü iktidar konumları arasında zaten aşılmaz bir blok olarak mevcuttur. Bu özne konumları hiç de öyle kayda değer bir değişebilir niteliğe sahip değildir. Kadın, eşcinsel, işçi, azınlık ya da üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan insanların hegemonik eklemlenmesi ile bu güçlü iktidar blokları arasındaki mücadele

eşdeğersel sayılmaktadır. Ayrıca bu grupların eklemenebilmesi bile başı başına bir problemdir. İktidar güçlerini birleştirebilmek yetisi bile belli bir oranda iktidar sahipliğini gerektirmektedir.

Radikal proje liberalizmi derinleştirmek arzusundadır. Oysa, liberalizmin toplumun kendini kendini düzenleyebileceği ve her bireyin kendi maksimum çıkarını gerçekleştirebileceği önermesi başarısızlığa uğramıştır. Radikal projenin özcülüğü reddeden konumu, herhangi bir etik anlayışına mesafeyi gerektirdiğinden, sosyal adalet ya da pozitif ayrımcılık gibi taleplerde suskun kalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak denebilir ki, postyapısalcılık oldukça ikna edici argumanlarla moderne meydan okumuş, meşruluğa ilişkin üretmiş olduğumuz hiçbir argumanın sağlam temellere dayanmadığını ortaya çıkarmıştır. Üzerinde dünyamızı inşa etmiş olduğumuz zemini altımızdan çekip almıştır. Zeminsizlik, zaten rahatsızlık veren ve adil olmadığını düşündüğümüz kurumların yerine yenilerini getirme çabasına yol açmıştır. Ancak aynı zeminsizlik yeni projeleri de tehdit eder durumdadır.

Yine de siyasal alanın yeniden düzenlemeye muhtaçlığı ve yeni dünya düzeninde eski kurumların yetersizliğinin açıklığı karşısında müzakereci modelden ve radikal projeden kimi handikaplarına ya da tutarsızlıklarına rağmen yararlanılması ve dikkate alınması gerekmektedir. Bu projeler daha adil ve daha hayatla bütünleşir projelere kapıyı aralamak gibi bir işleve sahip olabilir.

KAYNAKÇA

- Adaklı, Gülseren,(2001), "Postmarksızmin Kuramsal ve Siyasal Açmazları", Praksis, Kış, S.1,
- Arslan, Zühtü, (2005), "Anayasa Teorisi", Seçkin Yay, Ankara
- Best, Steven-Kelner, Douglas, çev: Mehmet Küçük, (1998), "Postmodern Teori", Ayrıntı Yay, İstanbul
- Chomsky, Noam, çev:Abdullah Yılmaz, (1993), "Medya Gerçeği", Tüm ZamanlarYay, İstanbul
- Doğanay, Ülkü,(2003), "Demokratik Usuller Üzerine Düşünmek", İmge Kitabevi, Ankara
- Feyerabend, Paul, çev:Cevdet Cerit, (1991), "Özgür Bir Toplumda Bilim", Pınar Yayınları, İstanbul
- Entwistle, Harold, (1978), "Antonia Gramsci Educational Theory", Volume 28, Number:1
- Güriz, Adnan, (1997), "Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk", A.Ü.H.F Yay, Ankara
- Habermas, Jürgen, çev: Güleğiş Naliş, (1994), "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", Der: Necmi Zeka, Postmodernizm içinde, Kıyı Yayınları, İstanbul
- Habermas, Jürgen çev: Mehmet H. Doğan, (1996), "Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı", Haz:Charles Taylor-Amy Gutman, Çokkültürlük içinde, YKY, İstanbul
- Habermas, Jürgen çev: Mustafa Tüzel,(2001), "İletişimsel Eylem Kuramı", Kabcacı Yayınevi, İstanbul
- Habermas, Jürgen, çev:Tanıl Bora-Mithat Sencer,(2003)"Kamusalığın Yapısal Dönüşümü", İletişim Yay, İstanbul
- Kaygalak, Sevilay, (2001), "Post-Marksist Siyasetin Sefaleti:Radikal Demokrasi", Praksis, Kış, S.1
- Keyman,E Fuat,(1999), "Türkiye ve Radikal Demokrasi", Bağlam Yayınları, İstanbul
- Laclau, Ernesto (1989), "Sınıf Savaşı ve Sonrası", Birikim, 5
- Laclau, Ernesto, (1995)"Siyasal Kimliklerin Oluşumu", Sarmal yay, İstanbul
- Laclau, Ernesto, (2003) "Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme", Birikim Yay, İstanbul
- Laclau, Ernesto - Mouffe, Chantal (1992), "Hegemonya ve Sosyalist Strateji" (Çev.Ahmet Kardam,Doğan Şahiner),Birikim Yayınları, İstanbul
- Laclau, Ernesto - Mouffe, Chantal, (2008) "Hegemonya ve Sosyalist Strateji", (Çev.Ahmet Kardam,Doğan Şahiner),Birikim Yayınları, İstanbul
- Marshall, Gordon (1988), "Sosyoloji Sözlüğü" (Çev:Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara
- Mouffe, Chantal (1993), "The Return of the Political", Verso, London
- Mouffe,Chantal (1999)"Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism", Social Research, Fall:2-7
- Mouffe, Chantal (2000) "Demokratik Paradoks", Epos Yay, Ankara
- Mouffe, Chantal çev:Mehmet Küçük, (2000a), "Radikal Demokrasi: Modern mi, Postmodern mi", Modernite Versus Postmodernite içinde, s:297-314, Vadi Yay, Ankara
- Newman, Soul, (2001), "Bakonin'den Lacar'a", Ayrıntı Yay, İstanbul
- Rorty, Richard çev: Mehmet Küçük, (2000d), "Habermas, Lyotard ve Postmodernite" Modernite Versus Postmodernite içinde s:262-281, Vadi Yay, Ankara
- Yüksel, Mehmet (2004), "Modernite Postmodernite ve Hukuk", Siyasal Kitabevi, Ankara